

el-Maksadü'l-esnâ (Fazlüh), s. 158-159 = *The Ninety-nine Beautiful Names of God* (trc. David B. Burrell – Nazih Daher), Cambridge 2007, s. 146; Metin Yurdagür, *Âyet ve Hadislerde Esmâ-i Hüsnâ*, İstanbul 1996, s. 246-248; Muhammed Râtib en-Nablusî, *Mevsûatü esmâillâhi'l-hüsnâ*, Dimaşk 1423/2002, I, 605-621.

BEDİR GAZVESİ

غزوة بدر

Müslümanlar ile Mekkeli müşrikler arasındaki ilk savaş (2/624).

Mekkeli müşrikler yaptıkları zulüm ve baskılarla Hz. Peygamber ve ona inanan ilk müslümanları kendi şehirlerinden çıkıp başka bir diyara hicret etmeye mecbur bıraktıkları gibi, hicret edip sığındıkları Medine'de de onları rahat bırakmıyorlardı. Medine'deki Arap kabilelere gönderdikleri ultimatomlarla onları, Hz. Peygamber ve müslümanları himaye etmekten vazgeçmeye zorluyorlardı. Zira müslümanların Medine'de güçlenmesini, kendilerinin en önemli ticaret ve gıda ikmal yolu üzerinde büyük bir tehdit olarak görüyorlardı.

Böylece, önce Kureyş'in başlattığı baskı ve saldırılarla iki taraf arasında bir savaş durumu ortaya çıkmış bulunmaktaydı. Hz. Peygamber'in amacı, doğrudan silahlı mücadeleye girmek yerine Mekke'yi çembere almak, eskiden beri Kureyş'le iş birliği yapan kabileleri kendisine bağlamak ve kuzeye (Suriye ve Irak) giden kervan yollarını kontrol ederek Kureyş'in müslümanlara yönelik saldırı ve baskılarını önlemektir. Kısa zamanda sonuç veren bu stratejinin önemli tezahürlerinden biri Bedir Gazvesi'dir. Bu gazve, Medine'nin 120 km. kadar güneybatısında, Kızıldeniz sahiline 33 km. uzaklıkta, Medine-Mekke yolunun Şam kervan yoluyla birleştiği yerde

gerçekleşti. Burada kervanların konak yeri olan Bedir adlı küçük bir kasaba vardı.

Kureyşliler'e ait büyük bir ticaret kervanı Ebû Süfyân idaresinde Şam bölgesine gitmişti. Bundan haberdar olan Hz. Peygamber ashabıyla istişare etti ve bu kervanı Mekke'ye dönerken uğrayacağı Bedir'de ele geçirmek amacıyla bir askerî sefer kararı aldı. Hz. Peygamber, sefer için Medine'den hareketinden on gün önce Talha b. Ubeydullah ile Saîd b. Zeyd'i kervan hakkında bilgi toplamak üzere görevlendirdi. Onlar daha Medine'ye dönmeden, başka bir kaynaktan kervanın dönüş yoluna girdiği haberi ulaştı ve İslam ordusu 12 Ramazan'da (8 Ocak 624) Medine'den yola çıktı. Hz. Peygamber Medine'de kendisinin vekili olarak âmâ sahâbî Abdullah b. Ümmü Mektûm'u bıraktı. Mus'ab b. Umeyr, Hz. Ali ve Sa'd b. Muâz'ın sancaktarlık yaptığı İslam ordusu, yetmiş dördü Mekkeli muhacirlerden, geri kalanı Medineli ensardan olmak üzere toplam 314 kişiden oluşuyordu. Kısıtlı imkânlarla tedarik edilen yetmiş deve ve iki ata müslümanlar sırayla biniyorlardı. Ashabın itirazına rağmen Hz. Peygamber de deveye nöbetleşe biniyordu.

Şam bölgesinden dönmekte olan Kureyş kervanı Hicaz bölgesine yaklaştığı sırada Ebû Süfyân müslümanların baskın yapacağını haber aldı ve Mekke'den yardım istedi. Aynı zamanda kervanın pusuya düşmemesi için güzergâh değiştirdi ve seyrek kullanılan sahil yolunu takip etti. Kervanda malı bulunan Kureyş kabilesi mensupları, iki-üç gün içinde hazırlıklarını tamamladılar ve mallarını kurtarmak için Ebû Cehil kumandasında, tam teçhizatlı yaklaşık 1000 kişilik bir ordu ile Mekke'den yola çıktılar. Kureyş ordusu yolda kervanın kurtulduğuna dair bir haber aldı. Bunun üzerine içlerinden bazıları savaşa gerek kalmadığını söyleyerek geri döndü. Ancak çoğunluk, Ebû Cehil'in de kışkırtmasıyla müslümanları yok etmek niyetiyle yola devam etti.

Hz. Peygamber ve ordusu Bedir yakınında konaklayıp kervanı beklemeye başlamıştı. O sırada Kureyş ordusunun Mekke'den çıkıp Bedir'e geldiğini henüz bilmiyorlardı. İki ordunun Bedir'e geldiklerinde birbirlerinden habersiz oldukları, Bedir Gazvesi'nden sonra inen Kur'an-ı Kerim âyetlerinde açıkça ifade edilmektedir:

BEDİR GAZVESİ

(17 Ramazan 2 / 13 Ocak 624)

MÜŞRİK ORDUSU

KUMANDAN: EBÜ CEHİL

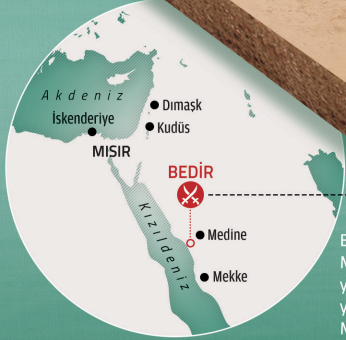
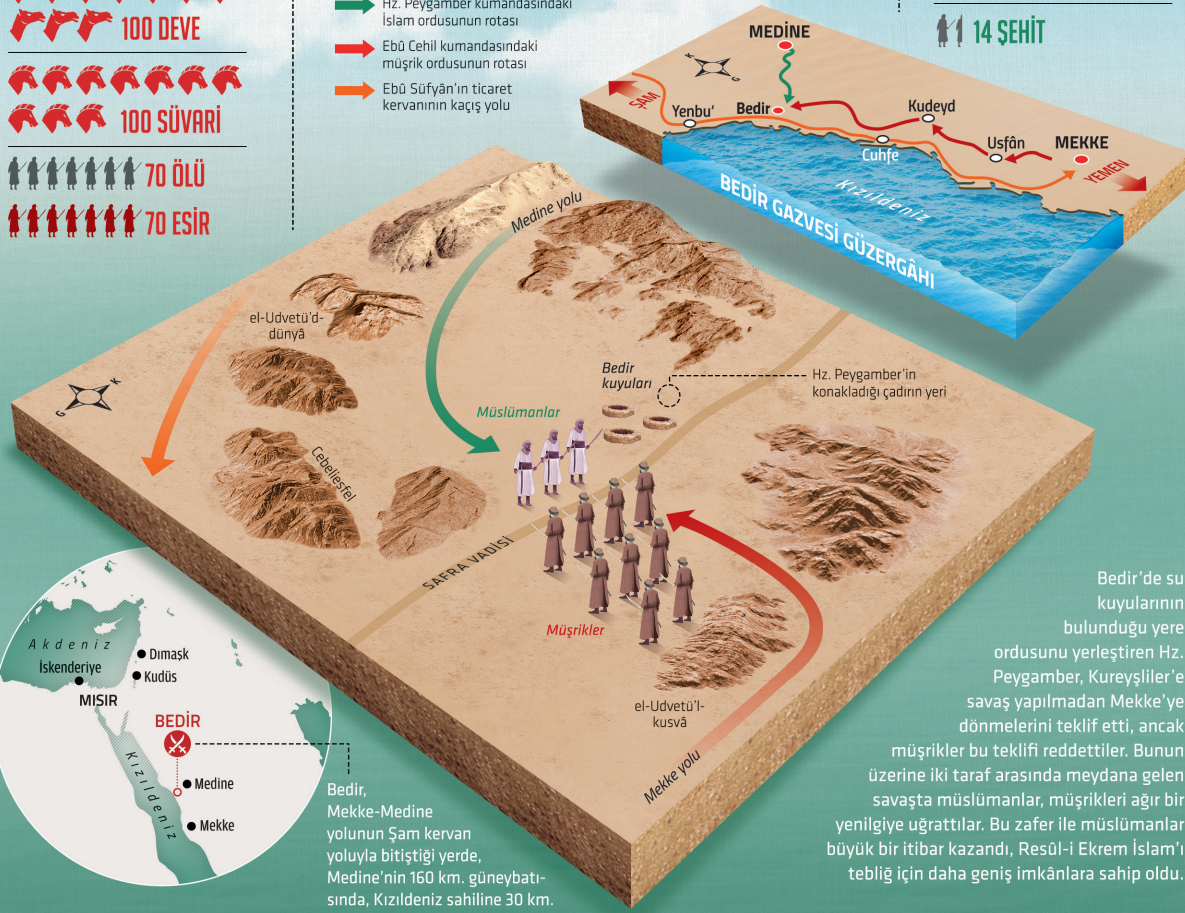

Hz. Peygamber müşriklere ekonomik bir darbe vurmak için Ebû Süfyan'ın liderliğinde Şam'dan dönen ticaret kervanını Bedir mevkiinde ele geçirmeye karar verdi. Bunu öğrenen Ebû Süfyan, Mekke'ye haber göndererek yardım istedi ve Kızıldeniz sahil yolunu takip ederek müslümanlardan kurtuldu. Mekke'den Ebû Cehil kumandasında yola çıkan müşriklar, kervanın kurtulduğunu öğrenmelerine rağmen yollarına devam ettiler.

- Hz. Peygamber kumandasındaki İslam ordusunun rotası
- Ebû Cehil kumandasındaki müşrik ordusunun rotası
- Ebû Süfyan'ın ticaret kervanının kaçış yolu

İSLAM ORDUSU

KUMANDAN: HZ. PEYGAMBER

Bedir, Mekke-Medine yolunun Şam kervan yoluyla bittiği yerde, Medine'nin 160 km. güneybatısında, Kızıldeniz sahiline 30 km. uzaklıkta bulunan küçük bir köy idi.

Bedir'de su kuyularının bulunduğu yere ordusunu yerleştiren Hz. Peygamber, Kureyşliler'e savaş yapılmadan Mekke'ye dönmelerini teklif etti, ancak müşriklar bu teklifi reddettiler. Bunun üzerine iki taraf arasında meydana gelen savaşta müslümanlar, müşriklere ağır bir yenilgiye uğrattılar. Bu zafer ile müslümanlar büyük bir itibar kazandı, Resûl-i Ekrem İslam'ı tebliğ için daha geniş imkânlarla sahip oldu.

GAZVELER KRONOLOJİSİ

2/624
BEDİR GAZVESİ
(17 Ramazan
13 Ocak)

3/625
UHUD GAZVESİ
(11 Seval
26 Ocak)

5/627
HENDEK GAZVESİ
(12 Seval-1 Zilkade
6 Ocak-24 Ocak)

7/628
HAYBER GAZVESİ
(11 Muharrem-1 Rebiülevvel
21 Nisan-9 Haziran)

8/629
MÜTE SAVASI
(Cemâziyelevvel
Temmuz-Ağustos)

8/630
HUNEYN GAZVESİ
(Seval
Aralık)

9/630
TEBÜK GAZVESİ
(1 Receb-Ramazan
13 Eylül-Kasım-Aralık)

“Hani siz vadinin Medine’ye daha yakın bir yamacında, onlar ise daha uzak tarafında idiler. Kervan da sizden daha aşağıda bir yerde idi. Eğer belli bir noktada buluşmak üzere birbirinizle sözleşseydiniz, farklı davranır, o vakitte bir araya gelemezsiniz. Ama Allah, inkâr edip helak olacak olan açık bir delili görerek helak olsun, inanıp yaşayan da yine açık bir delili görerek yaşasın diye kesinleşmiş bir işi gerçekleştirmek için sizi böyle bir araya getirdi. Şüphesiz Allah, her şeyi işiten, her şeyi bilendir” (el-Enfâl 8/42).

Hz. Peygamber’in kervan hakkında bilgi toplamak üzere gönderdiği Zübeyr b. Avvâm ile arkadaşları, Bedir yakınlarında konaklayan Kureyşliler’in su almak için Bedir kuyularına gönderdikleri kölelerden ikisini yakalayıp Hz. Peygamber’e getirdiler. Köleler sorgulanınca, düşman ordusunun 950-1000 kişi civarında olduğu anlaşıldı. Hz. Peygamber, artık savaşın kaçınılmaz olduğu bu ortamda savaş kararı almadan önce özellikle ensarın görüşünü sordu. Muhacirler ve ensar, sonuna kadar Hz. Peygamber’in yanında savaşacaklarını belirttiler. Resûlullah bu defa Ammâr b. Yâsir ile Abdullah b. Mes’ûd’u keşfe gönderdi. Onlar Kureyş karargâhında büyük bir karışıklığın hâkim olduğu haberini getirdiler. Çünkü Kureyşliler, Hz. Peygamber ve ordusunun Bedir civarında bulunduğunu öğrenince büyük bir telaşa kapılmışlar ve baskına uğramamak için tedbir almaya başlamışlardı. Fakat o gece yağın şiddetli yağmur her iki tarafa da fazla hareket imkânı vermedi. Müslümanlar ağaçları siper edinerek uyuyup dinlendiler (bk. el-Enfâl 8/11). Hz. Peygamber ise gece boyunca namaz kılp secdeye kapanarak Allah’tan yardım istedi.

17 Ramazan 2 (13 Ocak 624) tarihinde her iki ordu erkenden hareket etti. Müslümanlar Bedir kuyularına Kureyşliler’den önce ulaştılar.

Hz. Peygamber Hubâb b. Münzir’in tavsiyesi üzerine, kendilerine en yakın olan hariç bütün kuyuları kumla kapattırdı. Açık kalan tek kuyuyu kontrol etmekle beraber müşriklerin ondan su almalarına da izin verdi. Ayrıca Câhiliye devrinde de Kureyş adına elçilik yapmakla tanınan Hz. Ömer’i Kureyşliler’e göndererek Mekke’ye dönmelerini teklif etti. Fakat Kureyşliler savaşmakta ısrarlıydılar. Savaşın kaçınılmaz olduğunu gören Hz. Peygamber, komuta

karargâhı olarak hazırlanan gölgelikte, “Allahım! Şu bir avuç müslümanı helak edersen, yeryüzünde sana ibadet edecek hiç kimse kalmayacak” diye uzun süre dua etti (Buhârî, “Megâzi”, 4). Ardından ashabına bir konuşma yaparak onları savaşa teşvik etti. O dönemdeki savaşlarda âdet olduğu üzere, müslümanlardan Hz. Hamza ile Kureyşliler’den Esved b. Abdülesed öne çıkıp teke tek vuruştular. Hz. Hamza rakibini öldürünce bu defa Kureyşliler’den Utbe b. Rebîa, kardeşi Şeybe ve oğlu Velîd, İslam ordusundan da Ubeyde b. Hâris, Hz. Hamza ve Hz. Ali meydana çıktılar. Hz. Hamza ile Hz. Ali hasımlarını öldürdükten sonra, ağır yaralanan Ubeyde’nin yardımına gidip rakibi Utbe’yi de öldürdüler. Ardından savaş başladı ve ikinciye doğru müslümanların kesin zaferiyle sona erdi. Başta İslam’ın en büyük düşmanı Ebû Cehil olmak üzere yetmiş müşrik öldürüldü, yetmiş kişi de esir alındı. Buna karşılık müslümanlar sadece on dört şehit verdi. Hz. Peygamber şehitleri defnettirdiği gibi, Kureyş’in ölümlerini de gömdürdü.

Zaferden sonra inen Enfâl sûresi Bedir Gazvesi’nin gayesini, anlamını ve bu savaştan alınması gereken ibretleri en güzel şekilde ortaya koymaktadır (el-Enfâl 8/5-19). Sürede bu savaşın gayesi şöyle açıklanır: “Hani Allah size, iki topluluktan birinin sizin olacağını vaat ediyordu. Sizler ise silahsız topluluğun (ticaret kervanı) elinize düşmesini istiyordunuz. Oysa Allah, peygamberine indirilen âyetlerini teyit için hakkı hâkim kılmak ve kâfirlerin kökünü kesmek istiyordu” (el-Enfâl 8/7). Müslümanlar sayıca kendilerinden üç kat büyük, teçhizat açısından kendileri ile kıyaslanamayacak derecede üstün olan Mekkeli müşriklere karşı Allah’ın yardımıyla büyük bir zafer kazanmışlar ve İslam’ın azılı düşmanlarından birçoğunu ortadan kaldırmışlardı. Müslümanların bu savaşta meleklerin yardımıyla desteklendiği Kur’ân-ı Kerim’de şöyle ifade edilir:

“Siz düşmana göre çok zayıf bir durumda iken şüphesiz Allah, size Bedir’de zafer verdi. O halde Allah’a karşı gelmekten sakının ki, şükretmiş olasınız. O vakit sen müminlere, ‘İndirilen üç bin meleklerle rabbinizin size yardım etmesi yetmez mi?’ diyordun. Evet yeter, eğer sabredip Allah’a karşı gelmekten sakınırsanız, o anda düşmanlarınız size

BEDİR GAZVESİ

saldırısı bile, rabbiniz sizi özel işaretli beş bin meleklerle destekleyecektir. Allah bu yardımı ve desteği, sizi zaferle sevindirmek ve kalplerinizi huzura erdirmek için yapmıştır. Elbette yardım ve zafer, ancak karşı konulmaz bir kudrete sahip olan ve her şeyi yerli yerince yapan Allah'tandır" (Âl-i İmrân 3/123-126; ayrıca bk. el-Enfâl 8/9-12, 17).

Bu zafer, müslümanların zayıf olduğu Mekke döneminde inen şu âyetteki ilahî tehdit ve geleceğe dönük haberin de gerçekleştiği anlamına geliyordu: "Yoksa onlar, 'Biz dayanışma içinde, yenilmez bir topluluğuz' mu diyorlar? Yakında o topluluk da hezimete uğrayacak ve arkalarını dönüp kaçacaklar" (el-Kamer 54/44-45). Bu yönüyle Bedir Gazvesi gerek Kureyş müşrikleri gerekse Medine'deki müşrikler ve yahudiler için çok etkileyici bir uyarı olmuştur.

Bedir'de esir alınan müşriklere iyi davranılmasını emreden Hz. Peygamber, onlardan sadece Ukbe b. Ebû Muayt ile Nadr b. Hâris'i, müslümanlara Mekke'de yaptıkları işkencelere karşılık ölüme mahkûm etti. Diğer esirlere yapılacak muamele konusunda ashabın görüşünü aldı. Hz. Ömer ve Sa'd b. Muâz gibi bazı sahâbîler onların Mekke'de iken müslümanlara yaptıkları zulümler sebebiyle müslümanlar arasındaki en yakın akrabaları tarafından öldürülerek cezalandırılmalarını; Hz. Ebû Bekir ise onların müslümanlarla yakın akraba olduklarını, dolayısıyla fidye karşılığında serbest bırakılmalarını teklif etti. Hz. Peygamber ikinci teklifi benimseyerek esirlerin malî durumlarına göre 1000-4000 dirhem arasında para ödemelerini şart koştu. Maddi imkânı olmayan bazı esirlerin karşılıksız olarak, okuma yazma bilenlerin

ise on müslümana okuma yazma öğretileri şartıyla serbest bırakılmalarına karar verdi. İslam hukukunda savaş esirleriyle ilgili temel hükümlerin büyük bir kısmı bu uygulamaya dayandırılmış, diğerleri de ilgili bazı âyetlerden (el-Enfâl 8/67-69; Muhammed 47/4) ve Hz. Peygamber'in daha sonraki savaşlarda verdiği talimatlardan çıkarılmıştır (bk. SAVAŞ).

Bedir'de bir süre daha kalan Hz. Peygamber, ramazan ayının sonunda veya şevval ayının başında ordusuyla birlikte Medine'ye döndü. Medineliler Hz. Peygamber'i ve Bedir gazilerini şehrin girişinde büyük bir sevinçle karşıladılar. İleri gelenlerinden birçoğunu savaşta kaybeden Mekkeliler ise, yenilgi haberi şehre ulaşınca büyük bir üzüntü ve şaşkınlığa uğradılar. Bu savaşa sebep olan kervanı herhangi bir zarara uğratmadan Mekke'ye ulaştıran Ebû Süfyân, savaşta ölen Ebû Cehil'in yerine lider seçildi ve çok geçmeden müslümanlardan intikam almak için hazırlıklara başladı. Bir yıl sonra gerçekleşen Uhud Gazvesi bu çaba ve hedefin bir sonucudur (bk. UHUD GAZVESİ).

Müşriklerle yapılan ilk savaşı büyük bir üstünlük kazanmaları, müslümanlar açısından çok önemli bir psikolojik destek oldu. Medine'nin iki büyük Arap kabilesinden birisi olan Hazreç'ten o zamana kadar henüz müslüman olmamış büyük bir grup İslam'ı kabul etti. Hz. Peygamber'in liderlik meziyetinin yanı sıra askerî dehasını, strateji ve taktik kabiliyetini de gösteren Bedir Gazvesi, İslam toplumunun Medine içindeki diğer topluluklar nezdinde ve bütün Arap yarımadasında büyük bir güç ve itibar kazanmasını sağladı.

Bedir Gazvesi'ne katılanlara İslam tarihinde "ehl-i Bedir" denir. Medine'deki müslüman varlığına yönelik ilk ciddi tehdidi hayatlarını ortaya koyarak önleyen ve düşmana karşı psikolojik bir üstünlük sağlayarak müslümanlara moral güç kazandıran bu insanlar genelde bütün müslümanların, özede sahâbilerin içinde kendilerine çok değer verilen ayrı bir grup olarak kabul edilirler (bk. SAHABE). Ehl-i Bedir'in "en hayırlı müslümanlar" olduğunu belirten Hz. Peygamber, aynı zamanda onları cennetle müjdelemiştir (Buhârî, "Megâzi", 9, 11). Ehl-i Bedir'in sayıları, adları, erdem ve üstünlükleri konusunda İslam âlimleri tarafından bir kısmı manzum olan çeşitli eserler yazılmıştır.

Ayrıca bk. GAZVE.

KAYNAKÇA

Abdullah eş-Şebrâvî, *Şerhü's-sadr bi-ahbâri Gazveti Bedr*, Kahire 2010; Abdüllatif b. Ahmed el-Bikâî, *Ehlü Bedr* (şerh Tâhâ b. Mühennâ el-Cibrîni, nşr. Abdüllatif Fâhûri), Beyrut 1409/1989; Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* (nşr. Abdülmü'tî Kal'acı), Beyrut 1405/1985, III, 25-254; Ali Ahmed el-Kâfûri, *Gazvetü Bedri'l-kübrâ fi kazâyâ muâsıra*, Kahire 1410/1990; Elşad Mahmudov, *Sebepleri ve Sonuçları Açısından Hz. Peygamber'in Savaşları*, İstanbul 2010, s. 75-103; Hayreddin Karaman v.dğr., *Kur'an Yolu: Türkçe Meâl ve Tefsir*, Ankara 2014, I, 457-461, 509-513, 603-605, 665-668, 678-681, 700-705; II, 658-659, 661-662, 666-668, 672-674, 678-679, 689, 707-709, 733-737; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 606-715; II, 3-43; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 10-25; İbrâhim el-Ayyâşî, *Gazvetü Bedri'l-kübrâ*, Medine 1401/1981; Köksal, *İslâm Tarihi* (Medine), II, 51-162; Muhammed Ahmed Bâşümeyyil, *Gazvetü Bedri'l-kübrâ*, Beyrut 1371/1971 = *The Great Battle of Badr*, Lahor 1981; a.mlf., *Mevsûatü'l-gazavâti'l-kübrâ*, Kahire 1405/1985, I, 25-54; Muhammed b. Abdullah es-Subhî, *Şühedâü Gazveti Bedri'l-kübrâ*, Riyad 1424/2003; Muhammad Hamidullah, *The Battlefields of the Prophet Muhammad*, New Delhi 1992, s. 22-42 = *Hz. Peygamberin Savaşları ve Savaş Meydanları* (trc. Salih Tuğ), İstanbul 1981, s. 55-95; Muhammed Muhsin el-Fakih, *el-Mevsûatü'l-kübrâ fi gazavâti'n-nebiyyi'l-azam*, Beyrut 1417/1996, I, 137-597; Vâkidi, *el-Megâzi*, I, 19-172.

Hî: "Bedir: Zulme Karşı İlk Zafer", VII, 47-59.

DîA: Mustafa Fayda, "Bedir Gazvesi", V, 325-327.

BEKA

bk. FENA ve BEKA

BEKA

bk. BÂKÎ; KIDEM

BEKTAŞİLİK

البكتاشية

Hacı Bektâş-ı Velî'ye (ö. 669/1271 [?]) nispet edilen tarikat.

Anadolu ve Rumeli'de İslam inancının yayılması ve yerleşmesinde önemli bir yere sahip tarikatlardan biri olan Bektaşîlik, XIII. asrın meşhur mutasavvıflarından Hacı Bektâş-ı Velî'ye nispet